

ISSN: 2822-521X

Türk Siyasetinde Kadın Temsili ve Cam Tavan Sendromu

Women Representation in Turkish Politics and the Glass Ceiling Syndrome

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Saliha KARAKÖSE

HARMANKAYA

salihakarakose82@gmail.com
0000-0002-0710-2208 Ankara
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doktora Öğrencisi

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright ©

Siyaset ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Political and Social Studies

Atıf / Citation

Karaköse, S. (2024). Türk Siyasetinde Kadın Temsili ve Cam Tavan Sendromu. *Siyaset ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-24. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10715203>

Makale Bilgisi

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi: 23.01.2023

Kabul Tarihi: 31.10.2023

Yayın Tarihi: 29.02.2024

Türk Siyasetinde Kadın Temsili ve Cam Tavan Sendromu

Özet

Bu çalışma eril siyasetin kadını siyasal alandan uzaklaştıran tutumlarından hareketle, siyasette kadın temsiline odaklanan bir tarama/değerlendirme makalesidir. Kadınların siyasal alandan uzaklaşmasına veya uzaklaştırılmasına neden olan etkenlerin neler olduğu ve hangi konularda yoğunluk gösterdiği ele alınarak, kadınların siyasi temsili cam tavan sendromu bağlamında değerlendirilmiştir. Cam tavan sendromu, hiyerarşik bir ilişki biçimi yaratan ve çoğu zaman cinsiyet temelli olarak uygulanan, belli profesyonellerin başarı ve yükselmelerinin önündeki görünmez engeller olarak tanımlanabilir. Kavram, cinsiyetçi sorumluluklar atfedilen kadınların eril siyaset alanında yükselmelerinin ve etkin rol oynamalarının önündeki görünmez engelleri açıklamaktadır. Sonuç olarak cam tavan sendromu kavramı, kadınların siyasette görünmeyen konumlarını ve yeterince temsil edilememeleriyle ilgili sorunları açıklamaları bakımından anlamlı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Katılım, Kadın Temsili, Cam Tavan Sendromu, Cinsiyet Eşitsizliği, Kota Uygulaması

Women Representation in Turkish Politics and the Glass Ceiling Syndrome

Abstract

This study is a survey/evaluation article focusing on the representation of women in politics, based on the attitudes of masculine politics that distance women from the political arena. The political representation of women has been evaluated in the context of the "glass ceiling syndrome", by considering the factors that cause women to move away or be removed from the political arena, and on which subjects they are concentrated. Glass ceiling syndrome can be defined as invisible barriers to the success and advancement of certain professionals, which create a hierarchical relationship style and are often applied on a gender basis. The concept explains the invisible barriers to the advancement of women, to whom sexist responsibilities are attributed, and to play an active role in the field of masculine politics. As a result, the concept of glass ceiling syndrome has been meaningful in terms of explaining the invisible position of women in politics and the problems related to their underrepresentation.

Keywords: Political Participation, Female Representation, Glass Ceiling Syndrome, Gender Inequality, Quota Application

Giriş

Türk siyasetinde kadın kimliği, kadın hakları, kadına yönelik söylemler ve kadın temsilleri, birçok makale, tez ve araştırmaya konu olmuştur (Sancar, 2013, Pınarcıoğlu, 2017, Oruç ve Bayrakçı, 2018). Özellikle yerel yönetimlerde kadın kimliği ve temsili üzerine yapılan çalışmalar bütünsel olarak kadının siyasi alanda erkeklere göre ikincil konumda bulduklarını göstermektedir. Bu bağlamda siyasal katılım ve cinsiyet birbirleriyle ilişki içerisinde ve siyasi alanda etkin faktörlerden biri gibi görünmektedir. Türkiye’de siyasi yapının kültürle olan ilişkisine işaret eden unsurlardan biri de cinsiyet meselesidir. Ancak toplumsal cinsiyet kavramını basitçe belli davranışların öğrenilmesi süreciyle açıklamak mümkün değildir. Cinsiyet farkları bireyleri düzenleyen toplumsal davranış kalıplarını üretmenin yanı sıra belli bir düzene sahip olmasıyla birlikte deneyim ile kazanılan çeşitli dil özelliklerini ve değerleri de içermektedir (Sancar, 2013, s.194). Cinsiyetçi bir yaklaşımın ürünü olan toplumsal rollerin kadın ve erkek tarafından kabul edilmesi, gündelik pratikler içerisinde sürüp giden eylemleri üretmektedir. Dolayısıyla cinsiyet rolleri, kadınlara ve erkeklere atfedilen özellikler, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde belirleyici bir konumda yer almaktadır (Bingöl, 2014, s.112-114). Böylece cinsiyet rollerinin toplumsal yaşamın birçok alanında, bireylerin eylemlerinde etkili olduğu ve karşılıklı ilişkilerin niteliğini belirleyen bir güce sahip olduğu söylenebilir.

Cinsiyetçi yaklaşım sosyal yaşamın birçok alanında görüldüğü gibi siyaset alanında da kendini göstermektedir. Ayrıca kültürel özellikler, bu yaklaşımı da içine alarak kadın erkek ilişkisine dair belli anlayışları ortaya koymaktadır. Her ülkenin kendi toplumsal ve kültürel yapısıyla ilişkili olan siyasal sorunları vardır (Bottomore, 1987, s.78). Siyasetteki kadın temsili, cinsiyet eşitsizliği bağlamında evrensel düzeyde bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Dünyada kadın temsili Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) kurumları tarafından yayınlanan “Siyasette Kadın 2021” verileri, dünyada parlamentolarda kadın milletvekillerinin %25,5 Bakanlık konumlarındaki kadınların %21,9 olduğunu ve devlet ya da hükümet başkanlığı görevlerinde ise sadece 22 ülkede kadın başkan bulunduğunu göstermiştir (UN Women, 2022).

Kadınların siyasette geri planda kalmalarına neden olan engeller kadın temsili sorununa yol açmaktadır. Dünyada bu soruna ilişkin yeni çözümler üretildiği gibi Türkiye’de de kadınların katılımını teşvik etmeye ve artırmaya yönelik politikalar vardır. Kota uygulaması bu çözümler arasında en yaygın olanıdır. Ancak kota uygulaması kadınların siyasi katılım ve temsillerindeki engelleri yok etmek için tek başına yeterli değildir (Yaraman, 2015, s.45-46). Çünkü bu engellerin yarattığı bir cam tavan mevcuttur. Çoğunlukla görünmez bu engellerin aşılması için

öncelikle cam tavana neden olan sebeplerin tespit edilmesi ve buna uygun çözümlerin getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye 2019’da World Economic Forum tarafından yayınlanan 2020 Cinsiyet Eşitsizliği Raporu’nda (Global Gender Gap Report), “Kadınların Siyasi Katılımının Güçlendirilmesi” kategorisinde en düşük puanlardan birini almıştır. Ayrıca aynı kategorideki sıralamada 158 ülke arasında 109. sırada yer almıştır (Yılmaz, 2020). Ülkeler bazında kadınların siyasi alandaki varlıkları neredeyse tüm katılımın dörtte birini oluşturmasına rağmen bu oran içerisinde Türkiye’nin yer aldığı sıralama, siyasette cinsiyet eşitliğiyle ilgili belirgin bir soruna işaret etmektedir. Oran bakımından az olmalarından dolayı kadının siyasi katılımı Türkiye’de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kadınların siyasetteki varlıkları siyasi hakların inşası için de gereklidir (İSTANPOL, 2021, s.9). Literatürdeki çalışmalar Türkiye siyasetinin cinsiyet farklılıkları bağlamında demokratik olmadığını erkek egemen kültürün hâkim olduğunu ve eşit temsile yönelik çalışmalar olsa da yüzeysel ve işlevsiz kaldığını göstermektedir (Şahin, 2022; Terkan, 2010; Yüksel, 2021).

Sıklıkla kadınların iş yaşamında karşılaştıkları görünmez engelleri ifade etmek için kullanılan cam tavan sendromu kavramı (Hymowitz ve Schellhardt, 1986), siyaset alanındaki sorunları açıklamak için de kullanılabilir. Çünkü siyasette kadına ilişkin ön yargılar, cinsiyet rolleri ve bu bağlamda uygulanan psikolojik engeller, onların etkin katılımlarını ve ilgilerini olumsuz etkilemektedir. Siyasete olan bakış ve kadına olan bakışın birbirine ters düşmesi ve toplum tarafından genel kabul görülen kurallara aykırı bir alan niteliğinde olması kadınların siyasete katılımlarını, ilgilerini ve aktif olarak siyasette bulunmalarını yüksek oranda belirlemektedir (Scott, 2010, s. 131-133). Bu engelleri ve sınırlılıkları aşmak amacıyla kota uygulamalarına başvurulsa da etkin bir siyasi katılım için daha fazlası gerekmektedir. Kota uygulamalarının kadınların siyasi katılımına ilişkin sorunları ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı söylenebilir. Ancak niceliksel olarak kadınların siyasi yaşama katılımında önemli bir yerdedir.

Toplumsal cinsiyetin siyasetle olan ilişkisi, kadın erkek eşitliği, kadınlara ve erkeklere atfedilen roller çerçevesinde tartışılabilir. Bu makalenin amacı, kadınların siyasete katılımının önündeki engelleri, onlara verilen hak ve fırsatların siyasette temsil edilmelerine nasıl etki ettiğini ve bu engelin ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan uygulamaların ne kadar etkili olduğunu literatürdeki çalışmalara ve araştırma verilerine başvurarak keşfetmektir. Makalenin problemi, siyasette kadın temsiline yönelik engeller ile cam tavan arasındaki ilişkinin nasıl olduğudur. Bu bağlamda cam tavan sendromu kavramının, bu gizli engelleri açıklamak için yardımcı bir perspektif sunacağı düşünülmektedir. Çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayıran nokta

ise sıklıkla ekonomik ve iş gücü piyasasıyla ilişkilendirilen cam tavan sendromu kavramının siyasi bağlamda ele alınması, siyasette kadınların katılımını engelleyen ve sınırlandıran meselelerle birlikte tartışılmasıdır.

1. Seçme ve Seçilme Hakkı

Kadınların siyasal mücadelesi, 18. Yüzyılda toplumsal yaşamdaki eşitsizlikleri fark etmeleriyle başlamıştır (Çakır, 2011, s.393). Örgütlü olarak yeni hareketlerin görülmeye başladığı bu dönemde kadınlar, erkeklere verilen hakların kendilerine de sağlanması konusunda harekete geçmişlerdir. Avrupa’da yükselişe geçen feminizmin de etkisiyle hak mücadelesi 19. ve 20. yüzyılda artarak devam etmiştir (Konan, 2011, s.157-174).

Fransız Devrimi’nde “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde geçen yurttaş kavramının kadınları kapsamadığı anlaşılmış Olympe de Gouges bu nedenle 1791’de “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni ilan ederek kadın haklarına yönelik önemli bir adım atmıştır. Ancak bu hareketi neticesinde giyotin cezasına çarptırılmıştır. İngiltere’de ise “Kadın Oy Hakkı Grubu” olarak tanımlanan Suffragette kurulmuş ve kadınların siyasal alandaki eşitlik talebi örgütlenmesi başlamıştır (Yavaşgel, 2014, s.72-73). Mary Wollstonecraft onun izinden devam ederek “Kadın Hakları Savunması” adlı kitabı yazmıştır. Mülkiyet hakkı, eğitim, çocuk velayeti gibi konuların yanı sıra seçme ve seçilme hakkı mücadelesi sürdürülmüştür. Böylece kadın ve erkek arasında fırsat eşitliğinin sağlanması adına önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye’de kadınlara oy kullanma hakkı çok daha önce gerçekleşmiş ancak ilk başta sadece yerel seçimlerde uygulanabilmiştir. 3 Nisan 1930’da Belediye Kanunu’nun kabul edilmesiyle kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır (Özdemir, 2014, s.179). Türkiye’de kadının siyasal hayata katılımında 19. Yüzyılda önemli hareketlilikler görülmektedir. Seçme ve seçilme hakkının Türkiye’de tartışılmaya başlaması Kanuni Esasi’nin kabulünden sonra gerçekleşmiştir. 1877’de oy hakkı emlak sahibi erkeklere ya da belli bir miktarın üzerinde vergi veren erkeklere tanınmıştır. Söz konusu ekonomik ayrımcılığa yönelik erkekler herhangi bir mücadele göstermemişlerdir (Yaraman, 2015, s.55-60). Ancak kadın hareketi ve eşit seçme ve seçilme hakkı talebi herkes için geçerli bir eşitliği sağlamıştır.

Kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı 1919 yılında, Halide Edip aday olamadığı halde yirmi iki oyun yirmisi ona verilmiştir. Seçim tartışması Millet Meclisi’nde yine gündeme gelmiş olsa da reddedilmiştir. Ancak erkek siyasetçiler kadınlara bu hakkın verilmesi gerektiği konusunda ısrarcı olmuşlar, aynı zamanda seçimlerde yine kadınlara oy verildiği görülmüştür. Kadınlar Halk Fırkası kurulmuş fakat kapatılmış, çeşitli kampanyalar yürütülmüş ancak hızlı

bir sonuç alınamamıştır. 1933'te kadınların Köy Muhtar Heyetleri 'ne katılma hakkı yasallaşmış, 1934'te ise Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda geçen "22 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkına haizdir", "30 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir." maddeleri ile herkese seçme ve seçilme hakkı eşitlikçi olarak tanınmıştır (Yaraman, 2015, s.65-69). Böylece kadınlar genel seçimlerde oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır. Kadınların seçme ve seçilme talepleri hızlı bir biçimde tanımlanmış olmasa da diğer ülkelere göre daha erken kabul edildiği bilinmektedir. Aday gösterilmemiş olsalar da kadınlara oy verilmesi, onların siyasette kabul görülmelerine yönelik olumlu bir katkı sağladığı söylenebilir.

Siyasi katılım bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutludur. Bireysel katılım oy verme, toplumsal katılım ise sosyal faaliyetler içinde olma, partiye üyelik biçiminde sağlanmaktadır (Pınarcıoğlu, 2017, s.16). Bu anlamda toplumsal katılım siyasetin aktif bir yönünü oluşturmaktadır.

2. Türk Siyasetinde Meclis ve Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili

UN Women ve Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından hazırlanan "Siyasette Kadın 2023" haritasına göre siyasete katılma dair cinsiyetçi bir eşitsizliğin var olduğunu göstermektedir. Haritaya göre Türkiye dünya sıralamasında, bakanlık makamındaki kadın sayısı ile %5,9 oranıyla 173. sırada, parlamentoda ise 17.4 oranıyla 132. sırada yer almaktadır (United Women, 2023).

Türkiye'de kadının siyasal temsiline dair dezavantajlı durumların iyileştirilmesine yönelik partiler kendi içlerinde çeşitli politikalar yürütmektedirler. TBMM'de en çok kadın vekile sahip partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP)'dir. 2018 genel seçimlerde Meclis'e giren 104 kadın vekilden 53'ü Ak Parti, 26'sı HDP ve 18'i CHP'dendir. Her parti siyasi katılıma yönelik kendi politikalarını oluşturma imkanına sahiptir. Söz konusu partilerin her birinin kadın kolları örgütlenmesine sahip olduğu bilinmektedir (Sancar, 2018, s.99). Bu partiler benzer örgütlenme modellerine sahip olsalar da pozitif ayrımcılığa yönelik bakış açıları farklıdır.

AK Parti kota uygulamasına karşı çıkararak bunu eşit rekabet koşullarına aykırı bir uygulama olarak yorumlamaktadır. Bunun yanı sıra CHP kota uygulaması, HDP ise hem eşit katılım hem eşit temsil uygulamasını benimsemiştir (Yüksel, 2021, s.113). AK Parti, kadının kamusal alandaki konumunu kadın temsili ile ilişkilendirmekte ve diğer partilere göre daha fazla kadın aday göstererek sorunu çözmeye ilişkin adım atmaktadır. Ancak adımlar çoğu zaman popülist söylemlerle sınırlı kalmıştır. CHP'nin ise kadın söylemi laiklik ve demokrasi kavramlarıyla

ilişki içerisinde üretilmektedir. CHP’de ekonomi, siyaset, hukuk gibi birçok alanda hak ve özgürlüklerin eşit olması gerektiğine yönelik söylemler öne çıkmaktadır. Ancak kadının siyasetteki görünürlük sorununu çözmeye ilişkin yeterli bir politikadan bahsetmek oldukça zor görünmektedir (Terkan, 2010, s. 131-132). 1935’ten 2023’e kadar parlamentoda kadın vekil oranı %4,5’ten %20,1’e yükselmiştir. O tarihten bu yana 23 Milletvekili Genel Seçimi yapılmış olmasına rağmen kadın oranında önemli bir artış olmadığı söylenebilir (Şahin, 2022, s.110-111). 28. Dönem milletvekili seçimlerinde seçime katılan kadın adayların oranı toplamda %25,1 iken erkeklerin oranı 74,9’dur (YSK, 2023). Seçilen kadın oranı ise parlamentoda 600 milletvekili arasından 121 kadın millet vekilidir (Veri Kaynağı, 2023).

27. dönem milletvekili seçimlerinde siyasi partilerin milletvekili aday sayıları HDP’de kadınlar 229, erkekler 371, İyi Parti’de kadınlar 159, erkekler 441, Vatan Partisi’nde kadınlar 145, erkekler 455, CHP’de kadınlar 136, erkekler 464, Ak Parti’de kadınlar 126, erkekler 474, MHP’de kadınlar 76, erkekler 524, Saadet Partisi’nde kadınlar 70, erkekler 530, Hüda Partisi’nde ise kadınlar 44, erkekler 539’dur (Samar, 2018). 28. Dönem milletvekili seçimlerinde ise partilerin aday listelerindeki cinsiyet dağılımında kadınların kısmen arttığı söylenebilir. CHP’de kadınlar 158, erkekler 423, Ak Parti’de kadınlar 113, erkekler 487, MHP’de kadınlar 90, erkekler 510, İyi Parti’de kadınlar 155, erkekler 410 kişidir (YSK, 2023). Veriler göz önüne alındığında kadın sayılarında azalmaya rastlanırken, artış olan partilerde ise kayda değer bir değişim görülmemektedir. Bu veriler siyasi katılımında kadınların görünmez konumda olduklarını desteklemektedir. Kota uygulaması her ne kadar kadınların katılımını artırmaya yönelik iyileştirici bir politika olsa da mevcut durum kadınların buldukları koşulları aşamadıklarını, geleneksel uygulamalar ve eril siyasetin egemen olduğunu göstermektedir. Ayrıca kadınların siyasete olan ilgilerinin az olması, yoksulluk, cinsiyet ayrımcılığı, ailevi sorumluluklar, eğitim seviyesi gibi toplumsal sorunların (Çağlar, 2011), erkeklere göre siyasette ve kamusal alanda daha az yer almalarına neden olduğu söylenebilir.

Cinsiyete göre bakan sayılarına bakıldığında 1980 yılında 29 bakanlık konumunda hiç kadın bakan yokken 2021 yılında 17 bakanlık konumundaki kadın sayısı 1’dir. Geçen yıllar içerisinde bakan sayısı en fazla 2’ye çıkmıştır. Bu durum yıllara göre azalan bakanlığın olduğunu göstermekle birlikte toplam sayının çok küçük bir kısmını kadınların paylaştığını da göstermektedir (TUİK, 2022, s.134). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı kabinesine bakıldığında bugün yalnızca bir kadın bakan olduğu görülmektedir. Tek kadın bakan, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı olarak atanmıştır. Geçtiğimiz yıllardaki kadın bakanların yoğunlukla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına atandığı söylenebilir.

Yerel yönetimlerdeki kadın erkek oranına bakıldığında yine kadınların sayısının erkeklere oranla çok daha az olduğu görülmektedir. 1999 yılında 3197 erkek belediye başkanına karşın 18 kadın belediye başkanı vardır. Rakamlar kadın belediye başkanı oranının %0,6 olduğunu göstermektedir. 2004 yılında yine aynı oran geçerli olmuştur. 2009 yılında kısmen bir artış yaşanmış ve kadın belediye başkanı oranı %0,9'a ulaşmıştır. 2014 yılında ise %2,9'a ulaşırken 2019 yılına gelindiğinde bu oran %3'a yükselmiştir. Ancak yine de kayda değer bir artış görülmemiştir (TUİK, 2022, s.135).

Belediye meclisi üyeliklerinde kadın üye oranı 1999'da %1,6, 2004'te %2,4, 2009'da %4,2, 2014'te %10,7 ve 2019 yılında %11,0 oranındadır. Yıllara göre kadın üyelerde artış olduğu görülmektedir. İl genel meclis üyeliklerinde ise 1999'da kadın oranı %1,4 iken 2019 yılında %3,8 oranına geldiği görülmektedir. Yıllara göre artış görülse de yine de kadınların yerel yönetimlerde de azınlıkta kaldığı görülmektedir (TUİK, 2022, s. 135).

Köy muhtarlığı seçimlerinde kadınlar 2009 yılı itibariyle aday olmaya başlamıştır. 2009'da %0,2, 2014 yılında %0,3 ve 2019 yılında %0,6 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla köy muhtarlıklarında kadın muhtarların oranı %1'e bile ulaşamamıştır. Mahalle muhtarlığında ise 2009'da %2,3, 2014'te %2,0 ve 2019'da %3,0 oranında kadın muhtar bulunmaktadır (TUİK, 2022, s. 135).

Meclisteki, yerel yönetimlerdeki ve siyasi partilerdeki kadın erkek oranlarına bakıldığında kadınların siyasi olarak çok fazla etkin bir konumda olmadıkları görülmektedir. Kadınların siyasette azınlıkta olmaları, erkek egemen bir siyasi alanda kendilerini temsil etmelerine engel olmaktadır. Kadın vekillerin parlamentodaki deneyimlerine bakıldığında, meclisi 'erkek mekânı' olarak nitelendirdikleri ve erkeklerin yerini işgal ediyorlarmış gibi davranışlarla karşılaştıkları görülmektedir. Ayrıca en fazla iki üç dönem vekil olabildikleri, erkeklerden daha fazla yetenekli ve donanımlı olmalarının beklendiği ifadelerle rastlanmaktadır (Çakır, 2019, s.281-). Böylece kadınların etkin siyasete katılımına sınırlılıklar getiren koşulların kendiliğinden oluştuğu ve erkek alanı olarak nitelendirilen meclisteki varlıklarını sürdürmeleri ve etkinliklerini artırmalarının önünde çeşitli engellerin bulunduğu söylenebilir.

KONDA'nın 'Siyasette Kadın Temsili Araştırması'na göre siyasi alanda kadınların önünde zihni ve fiziki engeller bulunmaktadır. Kadınlar, sivil ve sosyal haklara erişimlerinin engellendiği durumlarda siyasi haklardan da mahrum kalmaktadırlar. Karar alma süreçlerine katılmadıkları durumlarda ihtiyaç ve taleplerini de dile getirememektedirler. Toplumsal hayatta kabul edilen kadınlık ve erkeklik rolleri, bu siyasi katılımın önündeki engellerdendir.

Kadının ev ile ilişkilendirilmesi, duygusal bir doğaya sahip olduğu düşüncesi, kültürle özdeşleşen değerler, onların politik yaşamda karar alma süreçlerine katılmalarındaki engellerdendir. Mecliste kadınların sınırlı sayıda olması talep ve ihtiyaçlarını dile getirmelerine de engel olmaktadır (KONDA, 2011, s.11-12). Ayrıca bir başka araştırma (İnsani ve Toplumsal Kalkınma Programı, 2021) ev içi yükümlülükler nedeniyle kadınların siyasi alanda daha az rol sahibi olduklarını göstermiştir.

Kadınların siyasette temsil edilmesinde (Reynolds, 1999) dar cinsiyet rolleri, kısıtlayıcı dini doktrinler, eşit olmayan yasalar, ayrımcı sosyoekonomik şartlar, erkek yanlı parti liderleri gibi unsurlar katılımı olumsuz etkilemektedir. Kadınların az temsil edilmesini cam tavan kavramıyla açıklayan çalışmada (Folke ve Rickne, 2016), kadınların siyasi yükselişini cam tavanın engellediği varsayımı desteklenmiştir. Ayrıca siyasi alanda kadınların az olmasının onların siyasi tercihlerinde yetersiz temsil edilmelerine neden olduğu vurgulanmaktadır. Dünyada kadın temsili sorununu Türk siyaseti örneğiyle ele alırken niceliksel verilerle birlikte kültür özelliklerini de göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla siyasette kadın temsiline, kadınların toplumsal rollerinin engelleyici taraflarını ve onları sınırlayan etkenleri göz önüne alarak bakmak gerekir. Aynı zamanda kota uygulamalarının, bu zorlukların aşılmasında ne kadar etkili olduğunu ve cam tavanı kırmak için yeterli olup olmadığını değerlendirmek gerekir.

3. Siyasette Kadın Temsili ve Kota Uygulamaları

Kadınlar seçme ve seçilme hakkı kazanmasıyla birlikte belediye başkan adaylığı, meclis üyeliği ve muhtarlık için aday olmaya başlamışlardır. 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Cumhuriyet Halk Fırkası birçok il ve ilçede, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve muhtar adayları olarak kadın adaylar göstermişlerdir. Sonraki yıllarda yapılan seçimlerde yine kadın adaylar gösterilmiş, yerel siyasette söz sahibi olmalarının yolu açılmıştır. Kadın siyasetçiler iyi eğitilmiş, meslek sahibi ve iletişim bakımından başarılı olarak tanınmışlardır. Ancak çok partili dönemle birlikte kadınların katılımı ve eril siyasetin egemen olduğu partilerde kadın adayların sayısı düşmüştür (Üste, 2017, s.103). 1950'li yıllarda kadın temsilcilerin azaldığı ve belirgin bir artışın 1995'e kadar görülmediği söylenebilir. Artış 1995'ten sonra görülmeye başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi verilerine göre; 2019 yılında 589 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısının 102, erkek milletvekili sayısının ise 487 olduğu görülmüştür. Meclise giren kadın milletvekili oranı, 1935'te %4,5, 2007 yılında %9,1 iken bu oran 2019 yılında %17,3, 2021 yılında ise %17,4 oranında olmuştur (TUİK,2022, s.133). 2023 yılında yapılan 28. Dönem milletvekili seçimlerinde ise seçime katılan kadın adayların oranı toplamda %25,1 iken erkeklerin oranı 74,9'a ulaşmıştır (YSK, 2023). Seçilen

kadın oranı ise parlamentoda 600 milletvekili arasından 121 kadın millet vekilidir (Veri Kaynağı, 2023).

Aday kadınlara aranan kriterlere bakıldığında üç gruptan söz edilmektedir. İlk grup yöneticisinin tercihlerini destekleyen ve çoğunlukla görünmez konumda olan, sessiz ve etkisiz gruptur. İkinci grup ise parti yöneticileri tarafından keşfedilen kişilerdir ve kadın haklarını dile getirme ihtimalleri ilk gruba göre daha fazladır. Üçüncü grup ise partinin bakış açısını ve ideolojisini en etkili şekilde savunabilen ve kadın haklarıyla ilgili görüşlerini de dile getiren kişilerdir. Bu gruplardan her biri bazı partilerde daha ağır basmaktadır. Örneğin Ak Parti’de ilk grup yoğunluktayken CHP’de üçüncü grup yoğunluktadır (Çakır, 2019, s.220-221). Dolayısıyla kadın sayısı kadınları siyasette etken bir konuma getiren başlıca koşul değildir. Niceliksel verilerin ardında ortaya çıkarılması gereken önemli sorunlar bulunmaktadır. Kadınların meclisteki etkinliği bağlamında yapılan bu sınıflandırma, mecliste yoğunlukla durağan konumdaki kadınların sayısal olarak anlam ifade etse de kadın temsili ve haklarına yönelik talepleri dile getirmekte etkin olamadıklarını göstermektedir.

Kadın temsili sadece Türkiye’de değil dünyada birçok ülkede bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya’da kadınların temsil oranı %23’tür. Ulusal parlamentolarda temsil edilme oranı %41,6 ile en fazla İskandinav ülkelerindedir. En önemlisi İskandinavya’da kota uygulaması olmadan kadın temsili sağlanmıştır. Amerika’da temsil oranı %27,8, Avrupa’da ortalama %24,4, Türkiye’de %14,73, Afrika’da %23,5, Arap ülkelerinde ise %19,1’dir (Belli, 2015, s.77). Dolayısıyla kadın temsil oranının dünyada oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kadınların siyasette temsil sorununu konu alan bir çalışmada son iki yüzyıla ait küresel veriler değerlendirilerek (Dahlum ve Wig, 2020), kadınların aşağıdan yukarıya siyasi katılımının sivil barış ile güçlü bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Makalede bu ilişkinin hem kadınların siyasi olarak güçlenmelerine hem de şiddet kullanma arzusunu azaltan normlardan kaynaklanan bir etkiye sahip oldukları söylenmektedir. Çalışmada göze çarpan bir başka bulgu ise cinsiyet eşitliğinin fazla olduğu ve kültürle desteklendiği toplumların, iç savaş ihtimalinin en düşük olduğu toplumlar olmasıdır. Dolayısıyla bu çalışma kadınların seçkin siyasetteki temsillerinin sivil barış için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Kadın temsilcilerin siyasette olmaması, eksik temsil edilmeleri nüfusun yarısını oluşturan kadınların taleplerinin karşılanmamasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların temsilde yer alması, kadın haklarını dile getirileceğini ve eşitsizliklerin siyaset politikasına çevrileceğini garanti etmemektedir. Ayrıca kadın temsillerin yalnızca kadın bakış açısını ifade edeceği ve diğer siyasi konularda hareket edemeyeceği düşünülmemelidir. Fikir beyan etmeleri,

tecrübelerini aktarmaları ve yeni politikalar üretebilmeleri onların etkin rol almasıyla sağlanabilir. Kadınları yalnızca kadınlar temsil eder gibi cinsiyete indirgeyen bir yaklaşım da onları belirli konularda sınırlamaktadır (Aydemir ve Aydemir, 2011, s.9). Sadece kadın haklarına yönelik değil eşitliğin her alanda sağlanabileceği uygulamalar üretmek için siyasi katılımın etkin bir oranda sağlanması önemlidir. Ancak politik alanda bakış açısı cinsiyete indirgeyen bir yönelimde olduğunda kadınların katılımı sembolik olmaktadır.

Uluslararası hukuk her türlü ırk, cins, soy, dil, renk ve kültüre dayalı ayrımcılığı reddettiği gibi kadına yönelik ayrımcılıkları da reddetmektedir ve kota uygulaması kültürel, ekonomik ve toplumsal süreçlerde olumlu sonuçlar üretmeyi teşvik etmektedir (Erzen, 2019, s.28). Birçok ülke buna yönelik olarak eşitlikçi hukuk sistemi kurmuş olsa da uygulamada çeşitli farklılıklar görülmektedir. Sadece yasal düzenlemeler eşitliği sağlamakta yeterli olmamaktadır. Toplumların niteliksel faktörleri sosyal yaşama, iş hayatına ve siyasete katılımı önemli derecede etkilemektedir. Kadınlar bu bakımdan çoğu zaman dezavantajlı konumda yer almaktadırlar. Ataerkil kültür, nitelikli kadın adayların görünmez olmasına neden olmaktadır. (IDEA, 2009). Dolayısıyla pozitif ayrımcılık ile olumlu ayrıcalıklar sağlanarak siyasi temsil eşitsizliklerini en aza indirmeye yönelik uygulamalara başvurulmaktadır.

Siyasette kota, ayrılmış koltuk, yasal aday kotaları ve siyasi parti kotaları gibi kadınlara ayrıcalıklı uygulamalar yapmaya yönelik katılımı artırması yönünde atılmış adımlardır. Kadın temsili artırılmaya yönelik yaygın uygulamalardan biri olan kota uygulamasının, kadın lider seçme eğilimlerini artırdığı görülmüştür (O'Brien ve Rickne, 2016). Böylece siyasi katılım için yararlı olan kota uygulamasıyla belli siyasi konumlara atama yoluyla niceliksel olarak belli sayıdaki kadının siyasette yer alması sağlanmaktadır (IDEA, 2009). Temsil eden kişinin temsil ettiği grupla ilgili birtakım ortak özelliklere, değer yargılarına sahip olduğu söylenebilir. Temsil eden böylece temsil ettiği kitlenin sembolü olarak kabul edilebilir ve onlar adına karar vererek talepleri aktarma görevi üstlenir (Demir, 2015, s.34-37). Dolayısıyla kadınların talep ve ihtiyaçlarını yerine getirmeye, sorunlarını çözmeye yönelik atılacak en etkili adımlardan biri kadın vekillerin mecliste bu sorunları dile getirmeleridir. Kadın temsili, Türk siyasetindeki eril yapıdan dolayı böyle bir ihtiyacı karşılamakla sorumlu gibi görünmektedir.

Siyasi partiler seçmenlerin taleplerini politikaya dönüştürme, onların siyasal tercihlerini düzenleyerek kolaylaştırma ve onlara somut tercihler sunma işlevine sahiptir. Ayrıca muhalefeti örgütlemek, alternatif hükümet programları oluşturmak, iktidarı değiştirmek, lider seçmek, kamu görevlilerinin koordinasyonunu sağlamak gibi görevleri vardır (Demir, 2015, s.38-40). Dolayısıyla siyasete katılım var olan taleplerin karşılanması ve politika geliştirilmesi

bakımından önemlidir. Kadın temsilinin bu anlamda kadınların talep ve beklentilerini karşılaması beklenir.

Yasalar yurttaşların eğitim, hukuk, sosyal haklarını sağlamanın yanı sıra onların çeşitli sorunlarını çözmek amacıyla da oluşturulur. Siyasette yer alan kişilerin doğrudan yasalara etki edebilmesi bir avantajdır. Ancak yurttaşlar yasalara dolaylı olarak seçtikleri temsilciler ölçeğinde etki sahibi olabilirler. Aynı zamanda örgütlü hareketlerde karar alım süreçlerine etki edebilirler (Aydın, 2015, s.19-34). Oy vermenin yanı sıra çeşitli kampanyalar yürüterek de siyasette etki sahibi olunabilir. Siyaset çıkarların ve taleplerin var olan kaynakların kullanılarak karşılanmasını bu yönde politikaların oluşturulmasını mümkün hale getiren bir iktidar alanıdır. Her bir yurttaş ve siyasi temsil aynı çıkarlar etrafında birleşemediğinden çıkar çatışmalarının yaşandığı bir çatışma alanı olarak da tanımlanabilir (Yavaşgel, 2014, s.25). Dolayısıyla siyasette yer almak talepler ve çıkarların gerçekleşebilmesi adına önemlidir. Temsil ise bu bağlamda çıkarların aktarılmasına ve kaynakların belli politikalar için ayrılmasına öncelik verme gücünü sağlamaktadır. Kadın temsilinin önemli olmasının nedenleri, hem kadın haklarına yönelik politikaların geliştirilmesine hem de eşit katılımın sağlanmasına yönelik siyasete yön kazandırma potansiyelidir (Çakır, 2019, s.399-404). Ancak çoğu zaman bu temsil yine eril siyaset içerisinde, sistemin bakış açısını benimseyerek kendini pasifleştiren bir konuma sürüklenir. Eril siyaset içerisinde kadın temsillerin güçlü olmadığı durumlarda erkek egemen anlayışın yeniden üretildiği görülmektedir. Kadınlar karar alıcı konumlardan uzak, sembolik bir değer taşıyan kişiler olarak siyasette aktif rol alamamaktadır (Demir, 2015, s.21-45). Dolayısıyla bu görünmezliğin hem kadınlar açısından kaynaklanan bazı engellerden hem de sistem içerisinde benimsenen geleneksel rollerden kaynaklandığı söylenebilir.

Kota uygulaması kadınların siyasete katılımını sağlayan somut ve etkili bir uygulamadır. Onların siyasi katılımını sağlamak ve artırmak amacıyla seçimlerde kendilerine yönelik olarak tahsis edilen pay olarak tanımlanmaktadır (Yaraman, 2015, s.43-47). En az kadın katılım sınırı belirlenerek cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak partilerin uygulayış biçimleri ve belirledikleri sayılara göre kota uygulamaları farklılaşabilmektedir. SHP, CHP, HDP ve İyi Parti kota uygulamalarına en çok yer veren partilerdir. Haricindeki partilerin çok fazla kota uygulaması yapmadığı söylenebilir. Parti tüzüğünde kadın temsiline en çok yer veren ve fermuar sistemini uygulayan parti HDP'dir (Çakır, 2019, s.142). Fermuar sistemi kadın ve erkeğin eşit temsilini sağlayan bir uygulamadır. Bir kadın ve bir erkek modeli olarak uygulanan sistemde cinsiyete göre eşit katılım sağlanmaktadır.

Kota uygulamaları Türkiye’de, sabit kota, oranlı kota, boş koltuk kotası, derece sıralamalı kota ve seçim çevresi kotası olarak beş farklı kategoriye ayrılmıştır. Sabit kota, herhangi bir karar organında eksik temsil edildiği düşünülen cinse belli sayıda sandalye tahsis edilmesidir. Oranlı kota, toplam üyelerin içerisinde cinsin oranına göre temsil belirlenen sistemdir. Boş koltuk kotası ise, kadınlara ayrılan koltukların doldurulamaması durumunda erkeklerin de bu koltuklara yerleştirilmediği uygulamadır. Böylece temsil edilemediği durumda boş bırakılarak eşitlikçi uygulamanın korunması amaçlanmıştır. Aday listesi olarak da adlandırılan derece sıralamalı kota ise, listenin başında kadın ve erkeklerin eşit sayıda yer almasını amaçlamaktadır. Seçim çevresi kotasıyla ise birden fazla temsilci olduğu durumda her siyasal parti seçim çevrelerinden kotayla seçilen kadın adayları belirlenir ve en az bir kadının seçilmesi garantilenmiş olur (Sitembölükbaşı, 2007, s.15). Çeşitli türlere ayrılan kota uygulamaları, kadınların siyasete katılımını artırmak daha fazla temsil edilmelerini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Kadınların normal şartlarda erişmesinin zor ya da imkânsız olduğu konumlara kota uygulaması aracılığıyla erişebilmesi ve temsil gücünü artırması, kadınlara sağlanan pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilebilir (Yaraman, 2015, s.43-47). Ancak bu pozitif ayırım sadece sayısal olarak somut bir ilerlemeyi sağlamaktadır. Kadınların sayıca erkek siyasetçilere erişmesi, kadın temsiline ve çıkar çatışmalarında başarılı olacakları, siyasi alana peşinen yön verecek konumda oldukları anlamına gelmemektedir.

Norveç’te yapılan bir araştırmaya göre ise (Geys ve Sørensen, 2019) kadın temsiline arttırmaya yönelik kota reformuyla eşit bir cinsiyet temsiline zorunlu hale getirerek kadınların sayısını artırmak amaçlanmıştır. Kota uygulamasının yerel düzeyde temsil sorununa ilişkin belirgin bir iyileşmeyi getirmediği görülse de reformdan sonra yönetim kurulundaki kadın sayısının arttığı ifade edilmiştir. Norveç cinsiyet kotası uygulamasında örnek ülkelerden biri olarak kadın temsiline partilerin aday listelerinde %40 oranında kadın aday şartı koyarak sağlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla uluslararası düzeyde siyasette kadınların cam tavan ile karşılaştıkları ve kota uygulamalarıyla kadın temsiline yönelik iyileştirmelerin yapılmaya çalışıldığı söylenebilir. Kadınlar için kısıtlayıcı, ayrımcı ve eşit olmayan şartlar, kültürel değerler ve ev içi yükümlülükler, siyaset alanının eril yapısı onları alıkoyan ve cam tavanı yaratan meselelerdir. Dolayısıyla politik olarak kadın katılımını arttırmaya yönelik kota uygulamasını cam tavan kavramıyla birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

4. Cam Tavan Sendromu Kavramı

Uluslararası literatürde kadın temsili sorununu cam tavan sendromu bağlamında ele alan çalışmalar mevcuttur. Amerika’da yapılan bir çalışmada (Palmer ve Simon, 2001), meclis

seçimlerinde kadınların sayısında artış eğilimi olsa da partilerde görünür bir cinsiyet farkı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların aday olma stratejileri olduğu ve sandalyesi açık olan ilçeleri tercih etme eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Cam tavan kavramıyla açıklanan cinsiyet eşitsizliğine dayalı engellerin sönümleyici bir etkiye sahip olduğu söylenmiştir.

Cam tavan teorisi yaygın olarak kurumsal işyerlerinde cinsiyetçilik veya ırkçılığa dayalı uygulanan ayrımcılığı ifade etmektedir (Babiç ve Hansez, 2021). Kavramın ilk defa 1986'da Wall Street Journal'da "devlet ve şirketlerde, eğitim kurumlarında veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda yüksek pozisyonlara gelmeyi arzulayan kadınların karşılaştıkları engeller" anlamıyla (Karcıoğlu ve Leblebici, 2014, s.4; Hymowitz ve Schellhardt, 1986), ABD'de ise kadınların ve azınlıkların dezavantajlı konumlarını ifade etmek için kullanıldığı bilinmektedir (Derin, 2020, s.140). Cam Tavan Komisyonu, ABD'de yayınladığı raporda kavramı kadınların ve azınlıkların niteliklerinin göz ardı edilerek yükselmelerinin engellenmesi olarak tanımlamıştır (Glass Ceiling Commission, 1995, s.4'ten aktaran Utma, 2019, s.49). Cam tavan metaforu iş yaşamında yükselmek isteyen kadınların ya da azınlık grupların ayrımcılık yaşamamasını ve bu nedenle yetkin olsalar bile görünmez engellerle karşılaşmalarını ifade etmektedir. Kadınlar için engeller hem aşılabilir hem de örtülü bir şekildedir. Bu durum kadınların profesyonel yaşamda kendilerine fırsat verilmemesi ve potansiyellerinin kullanılmaması anlamına gelir. Cam tavan sendromu belirli bir ülkeye ait olmadığı gibi farklı sektörlerde de ırk, cinsiyet ve etnisite özelliklerinden hareketle ortaya çıkabilir (Yıldız vd., 2018, s.100). Siyaset alanı kadınların görünmez engellerle karşılaştıkları alanlardan bir tanesidir.

Cam tavan resmi olmayan ancak kültürel değerler, psikolojik süreçler ve tanımlamakta güçlük çekilen etkenlerin olduğu ve muğlak engellerin yaratıldığı bir ayrımcılığı ima eder. Özellikle siyasi alandaki erkek egemen yapının bu kavramla olan ilişkisini tartışmak gerekir. Türkiye'deki siyasi katılım, politika üretme gibi süreçlerde kadınların etkin rol oynayamaması, çok daha az sorumluluk gerektiren görevlere itilmesi ve yükselmelerinin önündeki kültürel engeller, siyasette kadınların yaşadığı cam tavan sendromuna gönderme yapar. Kadınların cinsiyetçi roller içerisinde hapsedilmesi, geleneksel rollerin dışına çıkmalarındaki kısıtlamalar, hem onların bu alana ilgi göstermelerini hem de etkin bir konuma ulaşmalarını engellemektedir. Schultz, cam tavan engellerine çocuk bakımı, ev sorumlulukları, rol beklentileri, erkek egemen iş hayatı ve eşin destek olmaması gibi nedenleri eklemiştir (Schultz, 1998). Kadınların aile yaşamındaki sorumlulukları, atfedilen geleneksel roller, siyasetin erkek işi olduğuna ilişkin ön

yargılar ve erkeklerin kadınlara göre siyasi alanda çok daha etkin olması, onların bu alanda kendilerini var etmelerinin önünde görünmez engeller yaratmaktadır. Dolayısıyla cam tavan sendromu kavramı, kadınların siyasetteki konumlarını açıklamak için uygun bir perspektif sağlamaktadır.

5. Kadınların Yetersiz Temsili ve Cam Tavan Sendromu

Kadınların yetersiz temsil edilmelerinin nedenleri toplumsal ve kültürel yapı, eğitim sorunu, ekonomik bağımsızlık, siyasi partilerden kaynaklanan sorunlar, kadınların siyasete olan ilgisizliği olarak sınıflandırılmıştır (Yaylı ve Eroğlu, 2015, s.519-520). Ayrıca kadınların erkek egemen kültür içerisinde benimsemiş oldukları roller ve kendilerine olan güven eksiklikleri yine eksik temsil edilmelerindeki nedenlerdendir. Erkekler parasal karşılığı olan işlerde bulunurken kadınlar hane içindeki parasal karşılığı olmayan işlerde yer almaktadır. Kadınların çocuk doğurma, yetiştirme ve ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olduğu toplum tarafından kabul edilmiş roller, biyolojik zorunluluğa işaret eden toplumsal cinsiyet rolleri olarak tanımlanmaktadır (Sancar, 2013, s.175-176). Cinsiyet rollerinin kadınları siyasi alanda sembolik bir konuma ittiği, etkin bir katılımı zorlaştırdığı ve bu nedenle kadınların görünmez engellerini yeniden ürettiği söylenebilir. Bu durumda cam tavan kavramı, daha önce de sözü edilen temsil sorunlarını ve kadınların önündeki görünmez engelleri açıklamaktadır.

Sosyal sermayenin kadın siyasetçilerde, erkeklerde olduğu kadar devamlı, etkili ve aktif olmaması yine kadınları ikincil plana atmaktadır. Kültürel özellikler, kadınlara verilen sosyal roller ve beklentiler bu sınırlılığa neden olan etkenlerdir. Siyaset kadınlar için kadın kolları gibi yine cinsiyetçi rollerin yeniden üretildiği alanlara doğru uzanmaktadır (Yaraman, 2015, s.30-35). Dolayısıyla iktidar yeteneği erkekler için kabul edilen bir özellik olmasından dolayı cinsiyet farkları siyasette belirleyici ve sınırlandırıcı bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu durum cam tavan sendromuyla ilişkilendirilebilecek sınırlılıkları düşündürmektedir. Kültürel etkenler kadınların siyasi alanda yükselmelerini, söz sahibi olmalarını, bu alanda mesleki donanım kazanma isteklerini ve etkinliklerini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla görünmez engellere kültürel özellikler içerisinde kabul edebileceğimiz cinsiyet rolleri eklenebilir.

Kadınların siyasete katılımının artırılması temsil gücüyle ilgili eksiklerin giderilmesi bakımından önemlidir. Yerel siyasetin eşitlikçi ve demokratik bir yapıya kavuşması için siyasette kadınların aktif olması gerekmektedir. Sadece kadın kollarında ya da sivil örgütlenmelerde değil, yerel ve merkezi siyasette karar alma mekanizmalarında da söz sahibi olmaları beklenir. Ancak kadınların yerel siyasette, özellikle seçim zamanlarında aktif oldukları

ve düzensiz olarak gönüllü işlerde siyasete dahil oldukları söylenebilir. Bunun yanı sıra kadınların siyasete olan ilgilerinin eğitim seviyesi arttığında yükseldiği bilinmektedir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s.13). Eğitim ve cinsiyet eşitliği bu anlamda siyasete çeken ve siyasetteki katılımı nitelikli hale getiren konular olarak değerlendirilebilir. Ancak bu iki mesele yine de eril siyasetteki sınırlılıkların giderilmesi için yeterli değildir. Bir araştırma (Jalalzai, 2008) cinsiyet eşitliğinin cam tavanı kırmak için yeterli olmadığını göstermektedir. Kadınların yetkilerinin nispeten az ya da kısıtlı olduğu durumlarda yönetici olma ihtimalleri daha fazladır. Dolayısıyla kadınlara fazla yetki sahibi olacakları görevler verilmemektedir. Bu durum kadınların önemli sorumluluklar almalarının ve kritik görevler üstlenmelerinin önündeki engellerdendir. Siyasetin erkeklerin kontrolünde ve kadınların misafir olarak buldukları bir alan olması, kadınların yönetici makama erişimini etkilediği açıkça görülmektedir.

Gönüllü işlerin yapıldığı yerlerden biri olan kadın kolları genellikle piknik gibi faaliyetler yapmakta ve evleri gezerek parti propagandası yürütmektedirler. Kadın kollarında verilen görev ve yükümlülükler yine geleneksel kadınlık rollerini yeniden üretmektedir. Ayrıca daha çok seçim zamanları çeşitli görevler alan kadınlar bunları karşılıksız, gönüllü olarak yapmaktadırlar. Yine partilerdeki kadınlar da siyasi güçlenme politikaları hakkında yeterli bilgi sahibi olmamalarının yanı sıra eksikliklerini gidermeye yönelik yeterli çabayı gösterememektedirler (Gökçimen, 2008, s.45). Bu yapıda olan bir sistemin içinde yer alan kadınların, siyasi alanda güç ve etki sahibi olması pek beklenmemektedir. Kadın kolları, kadınların siyasette üst kademelere yükselme ve temsilci olabilmelerine katkı sağlayamamıştır (Pınarcıoğlu, 2017, s.17). Dolayısıyla kadın kolları gibi siyasi örgütlenmelerde kadınların etki sahibi olacağı pek mümkün gözükmemektedir. Sadece kadınlara yönelik kısıtlı bir alanın açılmış olmasının yanı sıra kadınlar da bu örgütlenmelerde kendilerine verilen geleneksel rolleri kabul etmişlerdir.

Toplumsal beklentiler ve geleneksel roller kadınları dolaylı olarak sınırlamakta ve onların sosyal hayatta olduğu gibi siyasete katılımlarını da olumsuz etkilemektedir. Kadınların öncelikle ev içindeki sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenmektedir. Annelik, eş olmak gibi görevleri kadının mesleki başarısını ikincil plana atmasına, çoğu zaman fedakârlık yapmak durumunda kalmasına neden olmaktadır (Çakır, 2019, s.239). Cinsiyetçi iş bölümü kadınların yaşam deneyimlerini aile ve yakın çevre ile sınırlandırmaktadır. Ayrıca toplumda yer edinmiş bu düşünce karşısında kadınlar savunmasız bırakılmaktadır (Üşür, 2000, s.204). Ayrımcılığın hem kadınlar hem erkekler tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi kadınların var olan

konumlarını geliştirme ve toplumsal hayatı değiştirme noktasında pasif ve edilgen kalmalarına neden olmaktadır.

Androsentrizm, yani sosyal çevre erkeklerin tekelinde ve eril yapıdadır. Siyasette erkekler sosyal sermaye bakımından zengin olduklarından dolayı çeşitli araçsal kaynaklara ulaşma bakımından ihtiyaçları olan ilişki ağlarına sahiplerdir. Kadınlar sosyal sermaye bakımından zayıf olduklarından ve siyasal sermayeyi ilişki ağlarına dönüştüremediklerinden dolayı siyaset erkeklerin egemen olduğu bir alana dönüşmektedir (Çakır 2019, s.319). Ayrıca sadece sosyal ağlar değil ekonomik yetersizlikler de siyasete ulaşmanın önündeki engellerdendir. Ekonomik olarak yaşanan zorluklardan biri başvuru sürecinde başvuru ücreti istenmesidir. Kadınların genellikle maddi kaynaklardan faydalanmalarına izin verilmemektedir. Buna yönelik pozitif ayrımcı anlayışla her türlü ayrımcılığın yaşanmaması için CEDAW sözleşmesi imzalanmıştır. Başvuru ücretinin kaldırılması durumunda kadınların adaylığa daha fazla yöneleceği düşünölmektedir ancak partiler bu konuya sıcak bakmamışlardır (Tali, 2019, s.137). Kadın yoksulluğu, gelirinin olmaması, ekonomik olarak başka birine bağımlı olması ise katılımı engelleyen unsurlardır.

Siyasal kültürde siyasetin erkek işi olarak görölməsi ve erkek egemen söylemin baskın olması kadınların siyasete olan yaklaşımlarını etkilediği gibi siyasi alanda varlıklarını da sorunlu hale getirmektedir. Parti organizasyonlarını genellikle erkekler yaptıkları için kadınları kolaylıkla dışlayabilme ve işlerini zorlaştırabilme iktidarına sahiplerdir. Mecliste kararlar tepeden alınarak kadınlara tebliğ edilir ve genellikle tüzük kadınlardan saklanır. Ayrıca kadın meseleleri kadınlara bırakılır, kaynak ve bilgi gizlenir, dolayısıyla dışarıya kadınların hiçbir işten anlamadığı ve bu işi yapamadığı yönünde bir izlenim verilir (Çakır, 2019, s.278-279). İktidar ve yönetme gibi kavramlar erkek bakış açısı ve değerleriyle belirlendiğinden kadınların siyasette karar alma süreçlerinde dışarda kalmaları yahut ikincil plana itilmeleri söz konusudur (Yaraman, 1999, s.25).

Kadınlar, erkeklerin yerini aldıkları yönünde çeşitli imalarla karşılaşmaktadırlar. Giyimlerine, söylediklerine ve hareketlerine dikkat etmeleri gerektiği ve onların sonradan geldikleri sıklıkla hatırlatılmaktadır. Sayılarının az olması nedeniyle azınlık konumunda kaldıkları ve kural koyamadıkları bilinmektedir. Bu durum hem sayıca az olmalarının bir sonucudur hem de üzerlerinde kurulan bir tahakküm ilişkisi olduğunu göstermektedir. İzleme ve gözetlemenin kadınlar üzerinde baskı yarattığı söylenebilir. Ayrıca kadınların parti vizyonunu göstermek bakımından simgesel bir değeri olduğundan, partinin ideolojisine uyan görünüme sahip kadınların adaylığını kabul etmeye yöneliktir (Çakır, 2019, s.360). Görünüş itibariyle bir

vizyonu yansıtmaya rolünü üstlendikleri gibi sürekli izlenen ve takip edilen kişiler olmaları yine onları edilgen bir konuma itmektedir. Dolayısıyla mesleki katkıları, fikirleri ve konuşmalarından ziyade fiziksel varlıkları ve görünüşleri daha önemli görülmektedir. Bu durum kadın temsiliyi sembolik hale getirmektedir.

Siyasetin erkekler tarafından şekillendirilen bir alan olması ve kadınların güçlendirilmesi için herhangi bir politika üretilme amacıyla kullanılmaması yine kadını dezavantajlı bir konuma itmektedir. Ayrıca kadınların siyasi partilerdeki ve kamusal alandaki varlığı simgesellik olarak görüldüğünden kadınlar pasif kalmaktadır (Orhan vd., 2018, s.23). Ancak bu pasiflik kadınlar tarafından yeniden üretilmektedir. Kadın haklarına yönelik taleplerin siyasette güçlü bir dille ifade edilememesi ve etkililiğin zayıf oluşu bu dezavantajlı konumu pekiştirmektedir.

Parlamentodaki kadınlara “mecliste konuşan kadınlar sevilmez” denilerek konuşmalarına engel olmak istenmiş, çoğu zaman kadınların konuşmaları dinlenmemiş ve bu tür baskılar nedeniyle kadın vekiller zamanla sessizleşmişlerdir (Çakır, 2019, s.374). Dolayısıyla mevcut kültür ve kadınların siyasette istenmemeleri onların etkinliğine ve tecrübelerine olumsuz etki etmiştir.

Türk siyasi kültürünün evrensel değerlerden çok geleneksel değerleri benimsemiş, çatışmacı bir yapısı vardır. İlder Turan, Türkiye’deki siyasi kültürü farklılaşmalara ve çeşitliliğe kapalı, genelin dışındaki görüşleri reddeden ve toplumsallığı ön plana koyan ve toplumsal yaşamda sınırları belli olmayan bir yapı olarak tanımlamıştır. Toplumun örgütlü bir şekilde yönetime katılmasına izin vermeyen, seçkin bir anlayış siyasetin demokratikleşmesinde en önemli sorunlar olarak görülmektedir (Yavaşgel, 2014, s.25-26). Erkeklerin egemen olduğu bir yapı içerisinde ise siyaset yapabilmek için kadınların çok daha iyi donanıma sahip olması gerekmektedir. Meclisteki bütün erkeklerin üniversite mezunu olmadıkları ancak sevildiklerinde bu durumun sorun teşkil etmediği, kadınlara ise böyle bir bakış açısının olmadığı bilinmektedir (Pınarcıoğlu, 2017, s.20). Bu durum siyasette kadınların dezavantajlı erkeklerin ise ayrıcalıklı konumda olduklarını açıkça göstermektedir.

Cam tavan engelleri, erkek yöneticiler tarafından konulan engeller, kadın yöneticiler tarafından konulan engeller, kişinin kendi kendine koyduğu engeller, bireysel faktörler, örgütsel faktörler, toplumsal faktörler olarak çeşitli boyutlara sahiptir (Utma, 2019, s.50-51). Cam tavan temelde bir önyargıyı barındırmakta ve kadın olmak bakımından bir ayrımcılığı ifade etmektedir. Söz konusu olumsuzlukların motivasyon kaybına, örgütsel bağlılıkta azalmaya ve sessizleşmeye neden olduğu bilinmektedir (İpçioğlu vd., 2018, s.689).

Siyasette geleneksel rollere, ekonomik yetersizliklere, ön yargılara, erkek egemen siyasete dayanan engellere kadınların özgüven eksikliği ve sembolik değere sahip olmaları da eklendiğinde kadınların siyasi temsilinin önünde bir cam tavan oluştuğu açıkça görülmektedir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009). Kendilerini cam tavan yaratan engelleri aşma çabasından alıkoyan çoğunlukla, yine kendilerini geleneksel roller çerçevesinde değerlendirmeleri ve baskı karşısında suskunlaşmayı tercih etmeleridir. Cam tavanı yaratan yalnızca erkeğin egemen ve karar verici olduğu siyaset değil, kadınların da bu alan içerisinde sıkışıp kalarak ileri adım atmaktan çekinmeleri ve var olan engelleri fark etmemeleridir. Dolayısıyla bu engeller kadınlar tarafından yeniden üretilmektedir.

Sonuç

Siyasette demokratik bir ortamdan bahsedebilmek için kadınların da siyasete katılımının mümkün olması gerekmektedir. Bu bağlamda kadın ve erkeklere eşit fırsatların verilmesi önemlidir. Maddi kaynakların paylaşımında yaşanan eşitsizlikler, siyasi arenada bilgi ve tecrübe paylaşımının kısıtlı olması, erkeklerin kontrol sahibi olmaları, kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, sınırlı fırsatlar ve geçici görevler kadınların siyasetteki etkinliğinin önüne geçen engellerdir. Ayrıca bu engellerin giderilmesine yönelik uygulanan kota, niceliksel olarak mecliste kadınların varlığına katkı sağlamış olsa da arka planda onların etkinliğini artırmaya yönelik katkısı oldukça az gibi görünmektedir. Dolayısıyla kota uygulamasıyla kadınlara ayrıcalık verilse de söz konusu manevi zorluklar kadınların önündeki cam tavanı kırmalarını zorlaştırmaktadır.

Türk siyasetindeki kültürel etkenlere, partilerdeki kadın erkek sayılarına, kadınların siyasetteki tecrübelerine ve rollerine, mecliste erkeklerin kadınlara yönelik yaklaşımlarına, niceliksel verilere bakıldığında kadınların politik alanda güçlü bir temsil kabiliyeti kazanmalarının ve yetki sahibi olmalarının önünde birçok engel olduğu görülmektedir. Cam tavan sendromu kavramı, siyasetteki bu mevcut durumu açıklamaktadır. Siyasette kadın temsilinin kota uygulaması gibi iyileştirmelerle belli bir noktaya kadar gelebildiği, ancak konu etkili siyaset yapmaya, önemli görevler almaya ve söz sahibi olmaya geldiğinde gizli birçok engelle karşılaştıkları görülmektedir. Bunun gibi birçok engel kadınların siyasette yukarı doğru hareketliliğinin önündeki bir tıkanmaya yol açmaktadır. Bu durum cinsiyet eşitsizliğinin politik alandaki bir yansımasıdır.

“Erkek alanı” olarak tanımlanan siyasi alanda erkekler, avantajlı konumlarını sürdürerek, yarattıkları cinsiyetçi iktidar alanı içerisinde kadınları tahakküm altına almışlardır. Ayrıca

siyasette kadın ve erkeğe yönelik eşitsizlikler ve geleneksel rollerin görünmez engeller oluşturduğu yerel yönetimlerde de açıkça görülmektedir. Kadına verilen roller yine geleneksel roller bağlamında paylaştırılmıştır. Bazı durumlarda mücadele edilse de aşılması zor olan bu cinsiyetçi engeller bazı durumlarda kadınlar tarafından yeniden üretilmektedir. Kadınların cinsiyetçi rolleri benimseyerek siyasi alandan uzak durmaları, yine onların bu eşitsiz rekabete katılımlarını engelleyen faktörlerden biri olarak söylenebilir.

Siyasi kültürün kadınların katılımını niteliksiz ve etkisiz konuma getiren bir cam tavan yaratması kadın temsilini sorunlu bir hale getirmektedir. Cam tavandan kurtulmanın en önemli ve etkili yolu siyasi kültürün kadınları da kapsayan bir uygulama alanı oluşturabilmesi, en önemlisi kadınların özgüvenle hareket etmesinden ve özgün katkılar sağlayabileceklerine inanmalarından geçmektedir (Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas, 2015). Özgüven yalnızca kadının kendine inanması değil aynı zamanda iyi bir eğitim ve donanıma sahip olması anlamına da gelmektedir. Ayrıca sosyal ilişkiler ağını geliştirmek, iletişim yönünü güçlendirmek, siyaset konusunda yeterli donanıma sahip olmak hem saygınlık kazanmak hem de cam tavanın kırılması açısından önemlidir. Ancak genel toplumsal ön yargılar kadınların kendilerine olan inançlarını zayıflattığı gibi konumlarını iyileştirmeye yönelik girişimleri de engellemektedir. Dolayısıyla kadınların iş yaşamında, sosyal alanda, yöneticilikte yapamayacaklarına inandırıldıkları görünmez tavanları aşmaları, bu sınırlılıkları fark etmeleri ve kendi potansiyellerini keşfetmeye cesaret etmeleri gerekmektedir.

Kadınların siyasi katılımını teşvik edecek stratejiler ve uygulamalar geliştirmek, cam tavanı ortadan kaldırmaya yönelik bir başka öneri olabilir. Öncelikle siyasi alanda konum sahibi olan kadınların etkinliğini artırmaya yönelik stratejiler, sonraki süreçte ise siyasete ilgi duyan ancak katılımın önünde engeller bulunan bireylerin sınırlılıklarını keşfederek sorunları ortadan kaldırmakla sağlanabilir. Diğer taraftan yerel düzeyde kadınların meclis ve parti üyeliklerine teşvik edilmesi, bununla ilgili maddi ve manevi sınırlılıkların giderilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kadın kolları gibi oluşumlara daha fazla maddi katkı sağlanması, kadınların siyasi bilgi birikimini arttırmak amacıyla eğitimler verilmesi, cinsiyetçi yaklaşımlara yönelik farkındalık kazandırılması onların siyasete katılımlarını teşvik eden bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir.

Kaynakça

Aydemir, D., Aydemir, E. (2011). “Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz!”, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi.

- Aydın, M. (2015) Siyaset Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap, 4. Baskı.
- Babic, A., Hansez, I. (2021). “The Glass Ceiling for Women Managers: Antecedents and Consequences for Work-Family Interface and Well-Being at Work”. *Front. Psychol.* 12:618250. doi: 10.3389/fpsyg.2021.618250
- Belli, A. (2015). “Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi”, *Yasama Dergisi*, s:31, 65-88.
- Bingöl, O. (2014). “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’deki Kadınlık”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 108-114.
- Bottomore, T. (1987). *Siyaset sosyolojisi*, Ankara: Teori Yayınları.
- Çağlar, N. (2011). *Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları*, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2019). *Erkek Kulübünde Siyaset*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye’de Kadın ve Siyaset*, Ankara: Kadim Yayınları
- Derin, N. (2020). “Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle Cam Tavan Sendromu”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 137-154
- Erzen, M. Ü. (2019). “Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği”, *Akademik Sosyal Araştırmalar*, (8), 21-32.
- Geys, B., & Sørensen, R. J. (2019). The impact of women above the political glass ceiling: Evidence from a Norwegian executive gender quota reform. *Electoral Studies*, 60, 102050.
- Gökçimen, S. (2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Katılım Mücadelesi”, *Yasama Dergisi*, s:10, 1-59.
- Güldü, Ö. Ersoy Kart, M. (2009). “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 97-116.
- Hymowitz, C. ve Schellhardt, T. D. (1986). “The Glass Ceiling: Why Women Can’t Seem to Break the Invisible Barrier that Blocks Them from the Top Jobs”. *The Wall Street Journal*, 24(1), 1573- 1592.

- IDEA (2009). Cinsiyet Kotaları Veritabanı, <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/quotas> adresinden 23.12.2022 tarihinde erişildi.
- İpçioğlu, İ., Eğilmez, Ö., Şen, H. (2018). “Cam Tavan Sendromu: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c:10, s:25, 686-709.
- İSTANPOL (2021) Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı: Siyasal Hayatta Karşılaşılan Engeller ve Deneyimler, Araştırma Raporu
- Jalalzai, F. (2008). Women rule: Shattering the executive glass ceiling. *Politics & Gender*, 4(2), 205-231.
- Karcıoğlu, F., Lelebici, Y. (2014). “Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri: “Cam Tavan Sendromu” Üzerine Bir Uygulama”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 28(4), 1-20.
- Konan, B. (2011). “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, AUHFD, 60(1), 157-174.
- KONDA (2011) Siyasette Kadın Temsili Araştırması, KONDA Araştırma ve Danışmanlık
- Koyuncu Lorasdağı, B., Sumbas, A. (2015). “Türkiye’de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerinden Düşünmek: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler”, Çağdaş Yerel Yönetimler, 24(2), 1-26.
- O'Brien, D.Z., Rickne, J., 2016. Gender quotas and women's political leadership. *Am. Pol. Sci. Rev.* 110(1), 112-126.
- Orhan, G., Palaz, S., Altan, E. (2018). “Yerel Siyasette Kadınların Aktif Katılımının Koşulları: Kadın Muhtarlar Akademisi Katılımcıları Çalışması”, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, c:1, s:1, 16-39.
- Oruç, T. & Bayrakçı, E. (2018). Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 7 (2) , 463-480
- Özdemir, N. (2014). “Türk Kadınına Milletvekili seçme ve Seçilme Hakkı Tanınması Üzerine Yapılan Kutlamalar”, *Journal of History Studies*, 6(5), 177-191.
- Palmer, B., & Simon, D. (2001). The political glass ceiling: Gender, strategy, and incumbency in US House elections, 1978-1998. *Women & Politics*, 23(1-2), 59-78.

- Pınarcıoğlu, N. Ő., (2017). “Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?)”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, c:7, s:1, 12-24.
- Reynolds, A. (1999). Women in the legislatures and executives of the world: Knocking at the highest glass ceiling. *World Politics*, 51(4), 547-572.
- Sancar, S. (2013). Erkeklik İmkânsız İktidar, Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Sancar, S. (2018). Siyasal Kararlara Katılımda Cinsiyet EŞitliği: Haritalama ve İzleme Çalışması, Ankara: CEİD Yayınları.
- Samar, K. (2018). Siyasi Parti Listelerinde Kadının Payı, <https://tr.euronews.com/2018/06/06/siyasi-parti-listelerinde-kad-n-n-pay-ne-kadar-kadin-aday> (29.12.2022 tarihinde erişildi).
- Scott, J. W. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi, (Çev. Demirler, D., Dinçer, F.), Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar, (12), 112-138.
- Schultz, R. J. (1998). “Managerial Perceptions of Glass Ceiling Barriers”, Doctoral Thesis, LaVerne University, California.
- Sitembölükbaşı, Ő. (2007). “Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde Kota Uygulamaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c:12, s:1, 13-36.
- Şahin, Z. (2022). Türkiye’de Parlamentoda Kadının (Eksik) Temsili: Milletvekili Genel Seçimleri Özelinde Demografik Bir İnceleme, İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1, 105-131.
- Tali, R. (2019). Kadınların Yerel Siyasi Temsil Süreçleri, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Terkan, S. (2010). Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları (AKP ve CHP Örneği), 6(2), 115-136.
- TUIK (2022). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu
- UN Women, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications> (Erişim Tarihi: 29.12.2022)
- UN Women (2023) <https://turkiye.un.org/sites/default/files/2023-03/Siyasette%20Kad%C4%B1nlar%202023%20-%20Harita.pdf> (Erişim Tarihi: 24.09.2023).

- Utma, S. (2019). Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu, Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, c:11, s:1, 44-58.
- Üste, R. B. (2017). Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler ve Kadın Temsili, İşletme Fakültesi Dergisi, c:18, s:1, 101-131.
- Veri Kaynağı (2023). Bir Seçimin Hikayesi: 2023 Genel Seçimi, <https://www.verikaynagi.com/blog/bir-secimin-hikayesi-2023-genel-secimi/> (Erişim Tarihi: 22.10.2023).
- Yaraman, A. (1999). Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili (1935), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yaraman, A. (2015). Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili: Dişiliksiz Siyaset, 2.basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yavaşgel, E. (2014). Siyasal Modernleşme Türk Siyasetinde Kadının Temsil Sorunu, İstanbul: Derin Yayınları.
- Yaylı, H., Eroğlu, G. (2015). Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili, International Journal of Science Culture and Sport, s:3, 504-524.
- Yıldız, İ., Yıldız, H. N., Arslan, F. (2018). “A Case Study On Glass Ceiling Syndrome of Female Employees in the Information Technology Sector”, Ata İlet Dergisi, 16, 99-112.
- Yılmaz, C. (2020). Türkiye’de Kadınların Siyasete Katılımı, https://www.dogrulukpayi.com/Page/Detail/bulten/turkiye-de-kadinlarin-siyasete-katilimi?amp=1&gclid=CjwKCAiAkrWdBhBkEiwAZ9cdcDyQs6em21zn2dAColrm_UW9EaSAUpVphfAiPWCr9fuzQ7P2pZj8hBoCEoUQAvD_BwE (Erişim Tarihi: 29.12.2022).
- YSK (2023). 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri; Seçim İstatistikleri Bülteni. <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023CBSecimIstatistik.pdf> (Erişim Tarihi 22.10.2023).
- Yüksel, M. (2021). Ak Parti ve Kadınların Siyasal Temsili, Akademik İncelemeler Dergisi, 16 (2), 99-118.